EBÛ AVÂNE NİŞÂBÛRÎ

Hadîs ve Şafiî fıkıh âlimi. Künyesi Ebû Avâne olup, ismi, Ya'kûb bin İshâk bin İbrâhîm bin Zeyd'dir. Memleketine nisbetle İsferâinî ve Nişâbûrî denilmiş ve Ebû Avâne Nişâbûrî diye tanınmıştır. 230 (m. 844) yılında doğdu. Ebû Avâne, 316 (m. 928) yılında Nişâbûr yakınlarında İsferâin'de vefât etti. Şehrin İsfehân kapısı tarafında, Ebû İshâk İsfehânî'nin kabri yanına defa edildi.

Ebû Avâne Nişâbûrî, hadîs öğrenmek ve ilim tahsil etmek için; Şam, Mısır, Basra, Kûfe, Yemen, Hicaz ve Horasan bölgelerine seyahat etti. Ayrıca beş defa hac için gitti. Buralarda birçok âlimden ilim tahsil etti. Şam'da; Yezîd bin Muhammed bin Abdüssamed, İsmail bin Muhammed bin Kıynat, Şuayb bin Şuayb bin İshâk, Mısır'da; Yunus bin Abdüla'la ve kardeşinin oğlu İbn-i Vehb, İmâm-ı Mü'zenî, İmâm-ı Rebiî ve oğulları Muhammed ve Saad, Irak'da; Sa'dan bin Nas, Hasen ez-Za'feranî, Ömer bin Şu'be ve diğer âlimler, Horasan'da; Muhammed bin Yahyâ ez-Zehlî, İmâm-ı Müslim, İbn-i Haccâc ve Muhammed bin Recâ Sindî, Musul ve civarında da; Ali bin Harb'den ilim öğrendi. Bunlardan başka birçok âlimden hadîs-i şerîf rivâyet etti. Yüzbin hadîs-i şerîfi râvileriyle birlikte ezberleyerek, hadîs ilminde hafız oldu. Şafiî mezhebini İsferâin'e ilk defa götürüp yaydı. Fıkıh ve hadîs ilminde birçok âlim yetiştirdi. Allahü teâlânın rızâsını kazanmak için verdiği derslerinde, insanlara emr-i ma'rûf yapar, kötülüklerden sakınmalarını bildirirdi. Talebelerinden Ebû Bekr İsmâilî, Ahmed bin Ali Râzî, Ebû Ahmed Ali, Süleymân Taberâni, Ebû Nuaym Abdülmelik bin Hasen İsferâinî meşhûr oldu.

"Müsned-üs-sahîh" adlı bir eseri vardır. Bu kitabı Haydarâbâd şehrinde kurulan Dâiret-ul-Me'arif-ül-Osmaniyye adındaki İslâm Neşriyat Encümeni tarafından mevcût nüshaları karşılaştırılarak, 1363 (m. 1944) senesinde basılmıştır.

Rivâyet ettiği hadîs-i şeriflerden ikisi şöyledir:

Resûlullah (aleyhisselâm) "Bir kimse bir müslümanın cenâzesini imân ve hâlis niyetle takip eder de namazı kılınıp, defn işi bitinceye kadar o cenâze ile beraber bulunursa, muhakkak o kimse, her biri Uhud Dağı ağırlığı ayarında iki kırat (sevâb) ile döner" buyurdu.

Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki:

“Sizden evvel geçenlerden üç kişi yola çıktılar. Geceyi getirmek için bir mağaraya girdiler. Derken dağdan bir taş düştü ve mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine şöyle dediler: “İyi amellerimizle duâ etmekten başka bizi buradan kimse kurtaramaz” İçlerinden birisi, “Allahım, benim çok ihtiyâr bir annem ve babam vardı. Onlardan evvel ne çocuklarıma, ne de hayvanlarıma bir şey içirmezdim. Günün birinde odun toplamak için uzaklara gitmiştim. Onlar uyuyuncaya kadar dönemedim. Akşam kahvaltılarını hazırladım. Fakat onları uyumuş buldum. Onları uyandırmaya ve onlardan evvel ailece akşam sütü içmeyi hoş görmedim. Çanak elimde olduğu halde, onların uyanmalarını bekledim. Nihâyet sabah oldu. Çocuklar, ayaklarımın altında açlıktan ağlıyorlardı. Derken annem, babam uyandılar ve akşam sütlerini içtiler. Allahım! Eğer bu işi senin rızân için yapmışsam, bu taştan çektiğimiz belâyı bizden uzaklaştır” dedi. Taş bir parça açıldı. Lâkin çıkılacak gibi değildi. İkincisi şöyle dedi: “İlâhi! Amcamın bir kızı vardı ki, onu herkesten ziyâde seviyordum. (Bir rivâyete göre, bir erkek bir kadını ne kadar sevebilirse, ben de o kadar seviyordum.) Onunla birleşmek istedim. Lâkin teklifimi kabûl etmedi. Birkaç sene sonra bir kıtlığa uğrayınca bana başvurdu, Kendisini bana teslim, etmek şartıyla ona yüzyirmi altın verdim. Kabûl etti. Bu sûretle fırsat elverince, “Allahtan kork da, haksız olarak bana yaklaşma” dedi. Ben de Allahtan korkarak bu çok sevdiğim kadından uzaklaştım. Verdiğim altınları da ona bıraktım. Allahım, eğer bu işi sırf senin rızânı kazanmak için yapmış isem, içinde bulunduğumuz belâyı üzerimizden gider” diye yalvardı. Mağaranın kapısı biraz daha açıldı. Yine çıkabilecek derecede değildi. Üçüncü şahıs da şöyle dedi: “Allahım! Ücretle amele tuttum ve ücretlerini verdim. Lâkin, yalnız biri ücretini alamadan bıraktı, gitti. Ben de onun ücretini çalıştırıp ürettim. O işçinin nâm ve hesabına mal çoğaldı. Bir müddet sonra o adam yanıma gelerek, “Ücretimi ver” dedi. Ben de, “Şu gördüğün deve, öküz, koyun, senin ücretinden üremiştir, al götür” dedim. O da “Ey Allahın kulu, benimle alay etme” dedi. “Seninle alay etmiyorum, doğruyu söylüyorum” dedim. Bunun üzerine malları aldı ve hepsini sürüp götürdü. Hiçbir şey bırakmadı. İlâhî! Eğer bunu senin rızân için yapmışsam, içinde bulunduğumuz belâyı üzerimizden defet” dedi. Taş mağaranın ağzından kaydı, onlar da çıkıp yürüdüler.”

1) Vefeyât-ül-a’yân cild-6, sh. 393, 394

2) Tabakât-üş-Şâfiiyye cild-1, sh. 487

3) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 274

4) Mu’cem-ül-müellifîn cild-13, sh. 242

5) Risâle-i Kuşeyrî sh. 670